

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

**R. D. Magistri Petri Lombardi Novariensis Episcopi
Parisiensis. Sententiarvm Libri IV. quibus vniuersæ
Theologiæ summa continetur**

Petrus <Lombardus>

Mogvntiæ, 1632

Distinct. XXVII.

urn:nbn:de:hbz:466:1-38829

*In princip.
Ibi dem con-
tinuo.*

bona sunt. Itē virtutibus nemo male vtitur. Ca-
teris autem bonis, id est, mediis & minimis, non
solum bene, sed etiam male quisque vti potest: &
ideo virtute nemo male vtitur, quia opus virtu-
tis, est bonus vsus istorum quibus etiam non be-
ne vti possimus. Nemo autem bene vtendo, male
vtitur. nō solum autem magna, sed etiam media,
& minima bona esse premitur bonitas Dei. Ecce ha-
be tria genera bonorum distincta.

In quibus bonis sit liberum arbitrium.

Cap. 2. in fi.

Quæritur autem in quibus bonis cōtineatur li-
berum arbitrium. De hoc Aug. in primo li. retract.
ita ait, in mediis quidem bonis inuenitur libe-
rum voluntatis arbitrium, quia & malè illo vti
possumus: sed tamen tale est, vt sine illo rectè vi-
uere nequeamus. Bonus autem vsus eius, iam vir-
tus est: quæ in magnis reperitur bonis, quibus ma-
le vti nullus potest. Et quia bona, & magna, & me-
dia, & minima ex Deo sunt: sequitur vt ex Deo sit
etiam bonus vsus liberæ voluntatis, qui virtus est,
& in magnis numeratur bonis. Attende diligen-
ter quæ dicta sunt, & confer in vnum. sic enim a-
perietur quod supra quærebatur. Dixit equidem
opus virtutis esse bonum vsum illorum bono-
rum, quibus etiam non bene vti possumus, id est,
mediorum: in quibus posuit liberum arbitrium,
cuius quoque bonum vsum dixit esse virtutem.
Quæ si est, non est ergo opus virtutis, quod supra
dicit: quia aliud est virtus, aliud opus eius.

DE VIRTUTE QUID SIT, ET QUID
sit actus eius.

DISTINCT. XXVII.

*De compa-
ratione gra-
tia ad vir-
tutem.*

Hic videndum est quid sit virtus, & quid sit a-
ctus vel opus eius: Virtus est (vt ait August.)
bona qualitas mentis, qua recte viuatur, & qua
nullus male vtitur: quam Deus solus in homine
ope-

operatur. Ideoq; opus Dei tantum est, sicut de virtute iustitiæ Augu. docet super illum locum psalmi, Feci iudicium & iustitiam: ita dicens. Iustitia magna virtus animi est, quam non facit in homine nisi Deus: Ideoq; cum ait propheta ex persona Ecclesiæ, Feci iustitiam: non ipsam virtutem, quã non facit homo, sed opus ei⁹ intelligi voluit: Ecce aperte insinuatur hic, quod iustitia in homine nõ est opus hominis, sed Dei: quod & de aliis virtutibus itidem intelligendum est.

De fide itidem dicit, quod non est ex homine, sed ex Deo tantum.

Nam de gratia fidei Ephesiis scribens Apostolus, similiter fidem nõ ex homine, sed ex Deo tantum esse asserit, inquit, Gratia estis saluati per fidem, & hoc non ex vobis: Dei enim donum est. Quod à sanctis ita exponitur, Hęc scilicet fides, nõ est ex vi naturæ nostræ, quia donum Dei pure est. Ecce & hic aperte traditur, quod fides non est ex libertate arbitrii, siue ex arbitrio volutatis: quod superioribus consonat, vbi dictum est, gratiã preuenientem vel operantem esse virtutem, quæ voluntatem hominis liberat & sanat. Vnde Aug. in li. de spiritu & litera ait, Iustificati sumus non per liberam voluntatem, sed per gratiam Christi: non quod sine voluntate nostra fiat, sed voluntas nostra ostenditur infirma per legem, vt sanet gratia voluntatem, & sana voluntas impleat legem.

De gratia quæ liberat voluntatem: quæ si virtus est, virtus non est ex libero arbitrio, & sic non est motus mentis.

Si igitur gratia, quæ sanat, & liberat voluntatẽ hominis, virtus est vel vna vel plures. cū ipsa gratia nõ sit ex arbitrio voluntatis, sed eam poti⁹ sanet ac præparet, vt bona sit: cõsequitur vt virt⁹ nõ sit ex libero arbitrio: & ita nõ sit motus vel affect⁹ mētis, cū omnis mot⁹ vel affect⁹ mētis sit ex li. ar-

Dd 4 bitrio:

*In 10. 8. con-
sione 26. in
princip. ad
veru hunc
foci iudiciu.*

B
Eph. 2. 6.

*Aug. 1. 9. in
fin. tom. 3.*

Aug. cap. 11. ante mediū l. 2. de bono perseverantia tom. 7. Aug. l. de duab. animab. cap. 12. post mediū, Tomo. 6. Hic aperit ad quid predicta tēdant ut innotesceret an virtus sit motus mentis vel non. Per simile ostendit, & est cōparatio inter tria, & tria.

Qualiter intelligatur cū ex sola gratia dicitur.

bitrio: sed bon⁹ ex gratia est & libero arbitrio, melius vero ex libero arbitrio tantum. Ut n. ait August. in li. retract. Homo sponte & libero arbitrio, cadere potuit, nō etiam resurgere. Idem in lib. de duabus animabus: Animę si libero ad faciendum & non faciendum motu animi careant, si deniq; his abstinēdi ab opere suo potestas nulla cōceditur: earum peccatum tenere non possumus. Hic aperte ostenditur, q̄ motus animi siue ad bonum siue ad malum, ex libero arbitrio est. Ideo q̄ si gratia vel virtus motus mentis est, ex libero arbitrio est. Si vero ex libero arbitrio vel ex parte est, iam non solus Deus sine homine eam facit. Propterea quidam non inrudite tradunt, virtutē esse bonā mentis qualitātē siue formam, quę animam informat: & ipsa non est motus vel affectus animi, sed ea liberum arbitrium iuuatur, vt ad bonum moueatur & erigatur: & ita ex virtute & libero arbitrio nascitur bonus motus, vel affectus animi, & exinde bonū opus procedit exterius: sicut pluuia rigatur terra, vt germinet & fructum faciat: nec pluuia est terra, nec germen, nec fructus: nec terra germen vel fructus: nec germen fructus: ita gratis terrę mentis nostrę, i. libero arbitrio voluntatis, infunditur pluuia diuinę benedictionis, id est, inspiratur gratia, quod solus Deus facit, non hominem eo: qua rigatur voluntas hominis, vt germinet & fructificet, id est, sanatur & præparatur vt bonum velit, secundum q̄ dicitur operans: & iuuatur vt bonū faciat, secūdu q̄ dicitur cooperans. Et illa gratia virtus nō incōgrue nominatur, quia voluntatem hominis infirmā sanat & adiuuat.

Ex quo sensu dicuntur ex gratia incipere bona merita, & de qua gratia hoc intelligatur. D

Cum ergo ex gratia dicuntur esse bona merita, & incipere, aut intelligatur gratia gratis dans, id est, De⁹: vel poti⁹ gratia gratis data, quę voluntatē homi-

hom
à De
eius
unt
can
null
liber
prin
caus
cit
tur v
Quo

Q
ritu
& gr
Qui
omn
cit n
preu
bitri
ctus
bon
fidei
tem
ipsu
aliu
dilig
inte
ctus
pson
ter h
E

C
& vi
quia

hominis prouenit. Nō enim esset magnum, si hæc à Deo dicerentur esse à quo sunt omnia: sed potius eius gratia gratis data intelligitur, ex qua incipiunt bona merita: quæ cum ex sola gratia esse dicantur, non excluditur liberum arbitrium: quia nullum meritum est in homine, quod non sit per liberum arbitrium. Sed in bonis merendis causæ principalitas gratiæ attribuitur: quia principalis causa bonorum meritorum est ipsa gratia, qua excitatur liberum arbitrium & sanatur atque iuuatur voluntas hominis, ut sic bona.

Quod bona voluntas gratiæ principaliter est, & etiam gratia est: sicut & omne bonum meritum. E

Quæ ipsa etiam donum Dei est, & hominis meritum, imo gratiæ, quia ex gratia principaliter est, & gratia est. Vnde August. ad Sixtum presbyterū: Quid est meritum hominis ante gratiam, cum omne bonum nostrum meritum non in nobis facit nisi gratia? Ex gratia enim (ut dictum est) quæ præuenit, & sanat arbitrium hominis, & ex ipso arbitrio procreatur in anima hominis bonus affectus, siue bonus motus mentis: & hoc est primum bonum hominis meritum. Sicut, verbi gratia, ex fidei virtute & hominis arbitrio generatur in mente motus quidam bonus & remunerabilis, scilicet, ipsum credere: ita ex charitate, & libero arbitrio alius quidam motus bonus prouenit, scilicet, diligere, bonus valde. sic de cæteris virtutibus intelligendum est. Et isti boni motus, vel affectus merita sunt & dona Dei, quibus meremur & ipsorum augmentationem, & alia quæ consequenter hic, & in futuro nobis apponuntur.

Ex qua ratione dicitur fides mereri iustificationem, & alia. F

Cum ergo dicitur fides mereri iustificationem, & vitam æternam, ex ea ratione dictum accipitur, quia pactum fidei meretur illa. Similiter de cha-

D d 5

rita-

Epistol. ios.

In. to. 2. ante medium

Qualiter bonum me-

ritum in homine constituitur.

& quid sit primum bonum meritum.

ritate, & iustitia, & de aliis accipitur. Si enim fides ipsa virtus præueniens, diceretur esse mentis actus, qui est meritum: iam ipsa ex libero arbitrio originem haberet: quod quia non est, sic dicitur esse meritum, quia actus eius est meritum, si tamen adsit charitas: sine qua nec credere, nec sperare meritum est vitæ. Vnde apparet vere quia charitas est sp. S. quæ animæ qualitates informat & sanctificat, ut eis anima informetur & sanctificetur: sine qua animæ qualitas non dicitur virtus, quia non valet sanare animam.

De muneribus virtutum, & de gratia quæ non est, sed facit meritum.

Ex muneribus itaque virtutum boni sumus, & iuste viuimus, & ex gratia, quæ non est meritum sed facit, non tamen sine libero arbitrio proueniunt merita nostra, scilicet boni affectus eorumque progressus atque bona opera, quæ Deus remunerat in nobis: & hæc ipsa sunt Dei dona. Vnde Aug. ad Sixtum presbyterum. Cum coronat Deus merita nostra, nihil aliud coronat quam munera sua. Vnde vita æterna, quæ in fine à Deo meritis præcedentibus redditur, quia & eadem merita quibus redditur, à nobis sunt, sed in nobis facta sunt per gratiam: recte & ipsa vita gratia nuncupatur, quia gratis datur. Nec ideo gratis: quia non meritis datur: sed quia data sunt per gratiam & ipsa merita, & quibus datur.

Epilogat ut alia addat.

Ex præmissis iam innotescere nobis aliquatenus potest, qualiter gratia præueniens meretur augeri, & alia: & quid ipsa sit, an virtus, an aliud: & si virtus, an sit actus vel non. ostensum enim est supra ex parte quorundam, quod ipsa est virtus: quia virtus non est actus sed eius causa, non tamen sine libero arbitrio. vnde quod supra Aug. dixit, bonum vsum liberi arbitrii esse virtutem, ita accipi potest, id est actum virtutis: alioquin sibi contradicere videretur, quod etiam opus

*Epist. 105. in
Tom. 2. ante
medium.
Ibidem in ep.
paulo infer-
uus.*

*Consimilem
habet sententiam ad
vers. 5. Psal.
98. tom. 8.*

opus virtutis supra dixit esse bonum vsus eorum quibus non bene vti possumus: in quibus posuit liberum arbitrium. Si vero bonus vsus liberi arbitri opus virtutis est, iam virtus non est. Cum ergo bonum vsus eius virtutem esse dixit, nomine virtutis ipsius vsus significauit.

Quod idem vsus est virtutis & liberi arbitrii: sed virtutis principaliter. I

Idem nempe vsus bonus ex virtute est, & ex libero arbitrio: sed ex virtute principaliter. Et bonus ille vsus in magnis bonis annumerandus est. Illa autem gratia præueniens, quæ & virtus est, & non vsus liberi arbitrii est: sed ex ea potius est bonus vsus liberi arbitrii, quæ nobis est à Deo, non à nobis. Vsus vero bonus arbitrii, & ex Deo est, & ex nobis: & ideo bonum meritum est. Ibi. n. solus Deus operatur: hic, Deus & homo. Hoc meritum ex illa purissima gratia prouenit: quæ Apost. notauit dicens. Gratia Dei sum id quod sum, & Gratia eius in me vacua non fuit. Super quæ locum Au. ita ait, Recte gratiam nominat. primum enim solam gratiam dat Deus, & non nisi gratiam, cum non præcedant nisi mala merita: sed post per gratiam incipiunt bona merita. Et ut ostenderet etiam liberum arbitrium, addit, Et gratia eius in me vacua non fuit. Et ne ipsa voluntas sine gratia Dei putetur aliquid boni posse, subdit, Non autem ego solus, scilicet sine gratia: sed gratia: Dei mecum, id est cum libero arbitrio. Plane cum data fuerit gratia, incipiunt esse nostra merita bona, per illam tamen: quia si illa defuerit cadit homo.

Aliorum sententia hic ostenditur, qui dicunt virtutes esse bonos vsus liberi arbitrii, id est, actus mentis. K

Alii vero dicunt virtutes esse bonos vsus naturalium potentiarum, non tamen omnes, sed tantummodo interiores, qui in mente sunt: exteriores v. per corpus geruntur, non virtutes esse dicunt, sed ope-

Quod gratia præueniens, quæ virtus intelligitur non est liberum vsus. sed ex ea omnia bona merita.
1. Cor. 15. b.
Aug lib. de gratia & libero arbitrio c. 5. in fin. Tom. 7.

Ibidem paulo inferius.
Au. ca. 6. eiusdem lib. in principio.

opera virtutum. Et ideo quod Aug. dicit opus virtutis esse bonum vsu naturalium potentiarum, de vsu exteriori accipiunt: quod vere dicit bonum vsu liberi arbitrii virtutē esse, & in magnis numerari bonis, de vsu interiori intelligunt. Et virtutes nihil aliud esse quā bonos affectus vel motus mentis asserunt, quos Deus in homine facit nō homo: quia licet illi motus sint liberi arbitrii, non tamen esse queunt nisi Deus ipsum liberet, & adiuuet gratia sua operante & cooperante: quā Dei gratuitam voluntatem accipiunt, quia Deus est qui & operatur in nobis velle, & operari bonum.

Quibus auctoritatibus muniunt, quod virtutes sint motus mentis.

Aug. tract. 40. ad illud Ioan. 8. dicebat ergo dominus ad eos qui crediderunt, tom. 9. Cap. 10 ad fin. in 10. 3.

Aug. in 1. li. quest. Euāg. in princ. ca. 39 in 10. 4. medio, ca. 1. lib. 1. de Tri.

Quod autem virtutes sint motus mentis, testimoniis sanctorum astruunt. Dicit autem Aug. super Ioannem, Quid est fides? Credere quod non vides. Credere autem motus mentis est. Idem in lib. 3. de Doct. Christiana, Charitatē voco motum animi. Si vero charitas & fides motus animi sunt, virtutes ergo motus animi sunt. Quibus alii respondentes, præmissa verba Aug. ita intelligenda fore inquirunt. Fides est credere quod non vides. i. fides est virtus qua creditur quod non videtur. Item, Charitas est motus animi. i. gratia qua mouetur animus ad diligendum. Et quia hæc & his similia ita accipienda sunt, ex his conijcitur quæ alibi Aug. ait. Nam in 1. li. quest. Euang. inquit. Est fides, qua creduntur ea quæ nō videntur, quæ propriè dicitur fides. Item in 13. lib. de Trin. Aliud sunt ea quæ creduntur, aliud est fides qua creduntur. Ex quibus verbis sic argumētando præcedunt, Aliud est credere, aliud illud quo creditur. Prædictum autem est fidē id esse quo creditur. Sic ergo credere nō est fides: quia credere non id quod creditur. Addunt quoque: Virtus opus Dei tantum est, quā ipse solus facit in nobis. Ipsa ergo nō est vsus, sed actus liberi arbitrii:

non

non est itaque virtus. Præmissis aliisque rationibus ac testimoniis innituntur vtriq; .Horum autem iudicium diligentis lectoris relinquo examini, ad alia properamus.

PRÆDICTA REPETIT VT ALIA AD-
dat, definitam assignationem ponens de gratia, & libero arbitrio contra Pelagianos.

ID vero inconcusse & incunctanter teneamus, lib. arbitrium sine gratia præueniente, & adiuuante non sufficere ad salutem, & iustitiam obtinendam: nec meritis præcedentib; gratiam Dei aduocari, sicut Pelagiana hæresis tradidit. Nam vt ait August. lib. 1. retract. Noui heretici Pelagiani liberum sic asserunt voluntatis arbitrium, vt gratiæ Dei non relinquunt locum, quam secundum merita nostra dari asserunt. Pelagianorum hæresis omnium recentissima, à Pelagio monacho exorta est. Hi Dei gratiæ qua prædestinati sumus, & qua meruim; de potestate tenebrarum erui, in tantum inimici sunt, vt sine hac credat hominẽ posse facere oia diuina madata. Deniq; Pelagius à fratrib; increpatus, q; nihil tribueret adiutorio gratiæ Dei ad eius madata facienda, nõ eam libero arbitrio præponebat, sed infideli calliditate supposebat dicẽs, ad hoc eam dari hominib; vt quæ facere per liberum arbitrium iubentur, facilius possint implere per gratiam. Dicendo vtiq;, Facilius possint, voluit credi, etsi difficilius, tamẽ posse homines sine gratia facere iussa diuina. Illã vero gratiam Dei, sine qua nihil boni possumus facere, non esse dicunt nisi in lib. arbit. q; nullis suis præcedentib; meritis ab illo accepit nostra natura, ipso ad hoc tantum iuuante nos per suã legẽ atq; doctrinã, vt discam; quæ facere, & quæ sperare debeam;. Nõ autem

De potestate liberi arbitrii hominis lapsi, quã habet gratia aduocata. Cap. 9. ad princip. Augustin. ad quod vult Deum, libro unico de hæresibus art. 88. Tom. 6. Ibid. paucis omissis.